

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

**ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „СТАРА ИСТОРИЯ, ТРАКОЛОГИЯ И
СРЕДНОВЕКОВНА ИСТОРИЯ“**

Тенчо Павлов Карагъзов

**Етническа и религиозна идентичност в контекста на
късносредновековната правна система – периферията на Латинския
Запад (XIII–XIV в.)**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертация за присъждане на образователна и научна степен „доктор“
шифър 2.2. История и археология (Средновековна обща история – Средновековни
предмодерни идентичности в Западна и Централна Европа)

НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ:
проф. д-р Александър Николов

София
2025

СЪДЪРЖАНИЕ

I.	ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД	4
	Избор и актуалност на темата. Предмет на изследването	4
	Цели, задачи и обхват на изследването	4
	Изследователски методи	5
	Историография и изворова база	5
II.	СТРУКТУРА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД	10
	Структура на дисертационния труд	10
	Съдържание на дисертационния труд	11
III.	АВТОСПРАВКА ЗА ПРИНОСИТЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД	28
IV.	ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД	29

Дисертацията съдържа въведение, четири глави (всяка, от които има изградена вътрешна йерархична структура от тематични единици), заключение и обособена част на използваните извори и литература. Общият обем на изследването възлиза на 239 стр.

КРАТКО СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИЯТА:

1. ВЪВЕДЕНИЕ	1
2. ГЛАВА I: ТЕОРЕТИЧНИ ПОДХОДИ КЪМ КОНЦЕПЦИЯТА ЗА ЕТНИЧЕСКА И РЕЛИГИОЗНА ИДЕНТИЧНОСТ	16
2.1. Етническа и религиозна идентичност – концептуална рамка	16
2.2. Класическата социологическа теория и етничността	28
2.3. Теоретичният модел на Барт	30
2.4. Примордиализъм, конструктивизъм и инструментализъм	33
2.5. Етничността и ролята на практиката, символичното взаимодействие и глобалната динамика	44
2.6. Медиевистиката и етничността	48
2.7. Право, етничност и общество през Средните векове	57
2.8. Етническата дихотомия „Аз“ и „Другите“	64
2.9. Към интегриран подход – Етническата и религиозна идентичност като многоизмерен феномен в контекста на късносредновековната правна система ...	69
3. ГЛАВА II: КРАЛСТВО КАСТИЛИЯ	74
3.1. Между <i>convivencia</i> и <i>coexistencia</i> – политиката спрямо етнорелигиозните общности в периода 1212–1312 г.	74
3.2. Етнорелигиозните общности и нарушаването на <i>modus vivendi</i> в периода 1312–1412 г.	103
4. ГЛАВА III: ЛОРДСТВО ИРЛАНДИЯ	126
4.1. Успехът на английският колониален проект в периода 1204–1307 г.	126
4.2. Кризи, конфликти и дезинтеграция в периода 1307–1402 г.	143
5. ГЛАВА IV: КРАЛСТВО УНГАРИЯ	171
5.1. „Вратата на християнския свят“ – граници, етничност и религиозна идентичност при Арпадите (1205–1301 г.)	171
5.2. Анжуйската династия и политиката спрямо етнорелигиозните общности в периода 1308–1395 г.	197
6. ЗАКЛЮЧЕНИЕ	210
7. ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА	218

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД:

Избор и актуалност на темата. Предмет на изследването

Темата на настоящият дисертационен труд е избрана поради значимостта на етничността като феномен с трайна определяща стойност за развитието на човечеството. Успоредно с това етническият феномен продължава да играе значима роля в оформянето на индивидуалните и груповите идентичности, признавайки разнообразието от култури, езици, традиции и исторически преживявания. От особен интерес за автора на разработката, който определя и **предмета** на изследването, е да проследи до колко всъщност приложима или не е концепцията за етничност през Средните векове, до каква степен тя е обвързана с религията, принципната форма на обща идентичност в предмодерните общества, и как тя е отразена в правните извори от епохата. Това по своята същност обуславя и **актуалността** на темата с оглед традиционно наложеното виждане в науката, че етничността, така както ние я възприемаме днес, не е съществувала през Средновековието и започва да играе ролята на определящ фактор едва през епохата на колониализма и възхода на националните държави в модерния период. Успоредно с това, въпреки убедеността на теоретиците от началото на XX в., че силите на глобализацията и модернизацията ще доведат до изчезването на етничността, както е видимо и през XXI в. ние като човешки същества продължаваме да използваме своята етническа принадлежност, за да осмисляме света около себе си и да търсим своята идентичност.

Цели, задачи и обхват на изследването

Основните **цели** и **задачи** на настоящето изследване могат да бъдат обобщени по следния начин:

- 1) Изследване на концепцията за етничност и нейното приложение в средновековен контекст през XIII – XIV в. чрез анализирането на ключовите етнологични термини, явления и събития с цел установяване на сходствата и различията спрямо модерните дефиниции. Целта не е да се предостави изцяло нова дефиниция за етничността, а да се даде тласък на теоретичното разбиране за концепцията.
- 2) Проучване на това по какъв начин се идентифицират средновековните общества, локализиращи в периферията на Латинския Запад (по примера на Кастилия, Ирландия и Унгария) през XIII – XIV в., в етнически и религиозен контекст и как тези идентификации влияят върху взаимоотношенията между отделните култури, групи и индивиди. Акцент върху процесите, които са част от етничността, а не идентифициране на фиксираните характеристики на дадена етническа група.
- 3) Проследяване на връзката между етническите процеси и правото в контекста на късносредновековната правна система през XIII – XIV в. и на това как правото формира границите между отделните общности и по-каков начин представите за етническа и религиозна идентичност водят до преформулиране на правния дискурс.

В унисон с целите и задачите, **хронологическият обхват** на изследването включва XIII–XIV в., който изпъква като ключов трансформативен период в развитието на Латинския Запад, свързан с изграждането на сложни правни системи, културен и икономически разцвет, разширение на границите на християнския свят и социални промени, водещи до разрушаването на традиционните обществени структури и появата на нови. По отношение на **географския обхват**, изследването се фокусира върху три от държавните структури, разположени в периферията на Латинския Запад – Кастилия, Ирландия и Унгария.

Изследователски методи

В настоящия дисертационен труд са приложени следните **изследователски методи**:

- исторически метод, анализ, синтез, сравнение и обобщение;
- теоретична триангулация в две направления: 1) запознаване с подбрани теории и анализирането им с цел идентифициране на тяхната взаимовръзка, общи теми, концепции и приноси; 2) интегриране на отделните теории и създаване на рамка, комбинираща техните елементи;
- историко-сравнителен метод за идентифициране на общи белези и причинно-следствени връзки в дългосрочни социални процеси, и въз основа на аналогии, достигане до по-широки и общи исторически паралели;
- методът „изследване на случай“ (*case-study*), подходящ за описване, сравняване, оценяване и разбиране на различните аспекти на даден изследователски проблем;

Приложението на методологията спрямо целите на изследването може да бъде обобщена по следния начин:

- 1) Подбор и анализ на отделните теории и концепции за етничността, същността на етническата и религиозна идентичност, и връзката им с правото и правните системи. Комбинирането им чрез метода на теоретичната триангулация по посока създаване на интегриран подход, третиращ етническата и религиозна идентичност като многоизмерен феномен в контекста на късносредновековната правна система.
- 2) Детайлно представяне на отделните пространствено и хронологически делимитирани *case-studies* (Кастилия, Ирландия, Унгария през XIII–XIV в.) и анализирането им на база изработения интегриран подход по посока изследване на етническата и религиозна идентичност, и на връзката между етническите процеси и правото в контекста на късносредновековната правна система. Осъществяване на съдържателен и контекстуален анализ на правните извори.
- 3) Обобщен анализ на отделните случаи чрез метода на паралелния и контрастно-ориентиран комбиниран тип сравнителна история, с цел доказване на паралелите и контрастите между случаите по отношение на общата приложимост на интегрирания подход.

Историография и изворова база

Необходимата база за постигане на изследователските цели и приложението на избраната методология е налична в социологическите, антропологическите и

историческите изследвания на етническият феномен; историографската книжнина за развитието на средновековните западни общества; корпусите с правни извори; дигиталните библиотеки и др.

Изследванията на въпросите свързани с етническата и религиозна идентичност като концептуални категории създават условия за натрупването на богатата **историография**, която се явява продукт на своеобразен интердисциплинарен диалог и взаимодействие между социологията, историята, психологията и политологията. В тях може да бъде доловена еволюционна промяна от по есенциалистски възприятия към по конструирани и задълбочени разбирания за същността на тези социални феномени. Основополагаща поля за проучването на идентичността като социална и психологична конструкция, пряко обвързана с религията и етничността, имат Емил Дюркем, Макс Вебер, Георг Зимел, Гордън Олпорт, Харолд Айзък и Дейвид Рисман. От концептуална гледна точка приносят на социологията по отношение на изследването на етничността като феномен, обвързан с идентичността, може да бъде отчетен и с появата на гледни точки, разглеждащи етничността като социален конструкт. В тази насока са трудовете на Всеволод Исаев, Пиер ван ден Берге, Синиша Малешевич и Томас Ериксен. Тясно обвързани с изследванията на етническата идентичност са и трудовете, които търсят установяване на връзка между нея и национализма при разглеждането на процеса на формирането на модерните национални държави. Пряк резултат от тези проучвания е и налагането на подхода на т.нар. „модернизъм“, според който националността е по същество модерен феномен, който не съществува в предмодерната епоха. Сред ключовите фигури в налагането на тази парадигма са Бенедикт Андерсън, Ърнест Гелнър и Ерик Хобсбом. В противовес на тази визия, прокарана от модерните, за обогатяването на научната дискусия по темата, е появата на трудовете на Азар Гат, Александър Якобсон и Джон Хъчинсън. Общото помежду им е, че привеждат примери от античните и средновековните политически структури, за да докажат дълбоките исторически корени на етническото съзнание.

Нов етап, който надгражда първоначално направените прозрения за колективната идентичност и нейната връзка с етничността, настъпва през втората половина на ХХ в. Едуард Шилс въвежда концепцията за примордиалните връзки, която впоследствие заема централна роля в трудовете на Клифърд Гиърц, а през 1969 г. Фредерик Барт измества фокуса от културното съдържание на етническата идентичност към социалните процеси, които определят груповите граници. Основната теза на Барт се състои във виждането, че етническите групи се запазват не поради споделени „същности“, а поради изграждането и поддържането на техните граници чрез непрекъснато взаимодействие и разграничаване. Това води до раждането на конструктивистката парадигма в изследването на етничността и до появата на подхода на т.нар. етносимволизъм. В резултат на това историографският дебат по темата се допълва от визията на Антъни Смит и Джон Армстронг, които се застъпват за един по-нюансиран модел от този на Гелнър, Андерсън, Хобсбом, в който едновременно съществуват древни и модерни, емоционални и рационални, символични и материални измерения. Засилването на мултиетническият характер на обществата през втората половина на ХХ в. и интересът към тяхното изследване бележи появата на нова литература, пряко свързана с изследването на начините, при които етническите идентичности се предоговарят

и политизират, което отразява техният конструктивистки характер. Отглас от тези прочувания са трудовете на Вернер Солорс, Джан Нагел, Хърбърт Ганс, Нейтън Глейзър и Даниъл Мойнихан. Едновременно с това синтезът на примордиалистката и конструктивистката гледна точка за етничността води до появата и на трети подход в нейното изследване, т.нар. инструментализъм, който се свързва с имената на Пол Брас, Абнър Коен. Трите гледни точки на примордиализма, инструментализма и конструктивизма допълват и синтезират набелязаните до този момент същностни характеристики на етническата идентичност, критикувайки възприятието и като статична. Разработените от тях възгледи допълват историографската традиция по въпроса с разглеждането на етничността като динамичен и условна, опосредствана от историческата памет, институционалните условия и идеологическите рамки в различните общества.

От историографска гледна точка тласък в разбирането на етническата и религиозна идентичност дават и теоретичните модели на символичния интеракционизъм, теорията на практиката и теорията за световните системи. Джордж Хърбърт Мийд, Хърбърт Блумър и Ричард Дженкинс се възприемат за основоположници на символичния интеракционизъм, акцентирайки върху факта, че идентичността се създава чрез социално взаимодействие и възприемане на дадени роли. Пиер Бурдийо от друга страна разработва теоретична рамка за осмислянето на начина, по който идентичностите се възпроизвеждат чрез т. нар. *habitus* и наличието на символичен капитал. Допълваш в тази насока е и теоретичният подход на социолозите Кристофър Чейс-Дън и Томас Хал, които демонстрира как етническите идентичности се създават и възпроизвеждат в рамките на неравностойни глобални порядки и често изпълняват функции на съпротива и подчинение спрямо установения ред. Колективно и трите теории въвеждат в историографския дебат изследването както на микроосновите на себеосъзнаване и практика, така и макроструктурните условия, при които се формират и политизират идентичностите.

И докато голяма част от съвременната теория на етническата и религиозна идентичност се фокусира върху национализма и модерния период, в полето на медиевистиката още от средата на XX в. се появяват научни изследвания, които се занимават с това как етничността е функционирала в предмодерен контекст. Възникналите дебати заимстват от и обогатяват по-широките социологически и антропологически рамки, особено тези, които подчертават характера на идентичността като конструирана, условна и символична. Отправна точка в историографската традиция е Райнхард Венкус и разработения от него модел за т.нар. „ядро на традицията“ (*Traditionskern*), който оспорва расовите и примордиалните предположения за етническата приемственост. Стъпвайки върху тази теза историческият наратив за етничността е допълнително проблематизиран от изследванията на Хервиг Волфрам, Патрик Гиъри, Валтер Пол и Андрю Жилет. Трудовете на всички тези медиевисти осъществяват своеобразен прелом в историческото разбиране за средновековната етничност от биологичен или културен детерминизъм към концептуално схващане, основано на властовите отношения, дискурса и символните система. Тези прозрения размиват границите между предмодерни, антропологични и исторически, микро- и макроанализи на етничността. Те показват, че етническите и религиозни идентичности могат да бъдат разбрани най-добре не чрез разглеждането им като статични, а динамични и

пресъздадени чрез символно взаимодействие, институционално укрепване и исторически разказ.

Изследването на етничността като социален феномен е обогатено и от вписването на т.нар. *frontier studies* в историографския дебат. Границите и граничните общества се вписват успешно с по-ранните дискусии за етническите граници (Барт), социалната практика (Бурдийо) и конструирането на идентичността (Пол, Дженкинс, Гиъри) като предлагат по-обосновано, териториално измерение на формирането на идентичността. Основополагащо в тази насока е значението на трудът на Фредерик Търнър и неговата визия за формирането на американската идентичност в резултат на срещата между цивилизацията и варварството. Наследството на Търнър се прилага в начина, по който историците концептуализират мобилността, хибридността и формирането на идентичност в географските и културните периферии. Надграждайки и оспорвайки тезата на Търнър, Робърт Бартлет и Ангъс Маккей насочват вниманието към предмодерните европейски граници не като към празни пространства, които трябва да бъдат завладени, а като към зони на контакт, обмен и трансформация. Тези средновековни граници често са места, където етническите, религиозните и етническите граници са договаряни и преосмисляни. Сходни визии споделят Ханс-Вернер Гьотц, Рони Еленблум, Флорин Курта и Иън Ууд, които чрез своите изследвания ясно разкриват, че границите не служат просто за фон при формирането на идентичността, а изпълняват ролята на механизми на самата етническа, религиозна и политическа идентичност.

Важно значение за настоящият труд има и историографията посветена на историческото развитие на Кастилия, Ирландия и Унгария в периода XIII–XIV в. Отправна точка в изследването на кастилското държавно развитие има монументалният труд на Америко Кастро, засягащ идеята за т.нар. *convivencia* или схващането, че християните, мюсюлманите и евреите съжителстват в известна културна и интелектуална симбиоза. Впоследствие тази интерпретация е подложена на ревизия от Грегъри Бейкър, Браян Катлос, Вивиан Ман, Томас Глик, Джерилин Додс, Джонатан Рей и Дейвид Ниренберг, които оспорват наложеното виждане за „съжителството“ като равноправно или мирно равновесие между трите етнорелигиозни групи. Значителен е и обемът от трудове, посветени на кастилската правна система като средство за определяне и диференциране на етнорелигиозните идентичности. Значими в тази насока са проучванията на Ана Ечевария, Теофило Руис и Кристина Перес-Алфаро. Ключови за разбирането на мястото, което заемат мюсюлманските и еврейските етнорелигиозни общности в Кастилия са и изследванията на Робърт Мур, Джон Толан, Марк Коен, Норман Рот и др. В случай с Ирландия голяма част от историографията, е свързана с англо-ирландските отношения и налагането на етнически линии на разделение помежду им. Значителен научен масив е посветен на изследването на налагането на английското обичайно право като деноминатор за етничност. С тази тема се ангажират пряко Джефри Хенд, Раул ван Каенегем и Джослин Отуей-Рутвен. Важни за изследването на идентичността както на английските заселници, така и на местните ирландци са трудовете на Стивън Елис, Брендан Смит, Андреа Рудик, Джеймс Лидън, Томас Финан и Ейми Мълиган. Този масив може да бъде допълнен и от други изследвания, засягащи различни невралгични точки на етническо противопоставяне между англичаните

и ирландците, като тези на Мейв Калън и Джеймс Уат. Изследването на унгарския случай също е улеснено от наличието на богата литература, разглеждаща Унгария като гранична област на християнството, която включва различни етнически групи и религиозни малцинства. Основополагащи са трудовете на Нора Беренд, Иван Яблонка, Николас Ясперт, Жан-Филип Шрайбер и Джон Толан, които предоставят фундаментална рамка за разбиране на гъвкавото и често противоречиво правно третиране на етнорелигиозните малцинства в унгарската държава. Ключова в тази насока са и изследванията на Кароли Сцабо, Кира Люблянович, Андраш Хорват и Натали Калноки.

Извън историографията, изследването страда от недостатъка на всички изследвания по обща история, а именно липсата на пълен достъп до архивна документация. Въпреки това, благодарение на цифровите технологии, имаме все по-голям достъп до официална документация чрез интернет, които спомогна за формирането на **изворова база** на дисертационния труд. Най-съществената група извори са правните, издавани от официалната централна власт и на трите държавни администрации. Що се отнася до първичните извори за кастилския случай, ключови са *Los Fueros del Reino de Toledo y Castilla la Nueva*, съставени и анализирани от Мигел Кантудо, и съдържащи т. нар. *fueros*, които са предоставяни на евреите и мюсюлманите, институционализирайки религиозното и етническото разделение. Други важни правни компилации са *Fuero Juzgo o Libro de los Jueces. Liber Judiciorum* и *Las Siete Partidas*, редактирани и преведени от Самюел Скот и Робърт Бърнс. Съществен изворов масив съставляват и *Cortes de los antiguos reinos de León y de Castilla*, преди всичко първи и втори том, които разкриват функционирането на съсловно-представителният орган или т.нар. Кортеси, притежаващи законодателна инициатива. Изворовата база по отношение на изследването на случая с Ирландия включва широк набор от правни документи издавани от канцеларията в Уестминстър. От *Calendar of Documents, Relating to Ireland: 1171-1251* до т. нар. *Patent Rolls* на различните английски монарси, може да бъде проследено постепенното формализирани на категориите за етнически статут. Томовете на *Calendar of the Justiciary Rolls*, от друга страна, разкриват как правната защита, глобите и помилванията се различават рязко в зависимост от етническата и религиозната принадлежност на субекта. В допълнение към това *Statutes, Ordinances and Acts of the Parliament of Ireland, King John to Henry V* показват усилията за законова санкция на браковете и използването на ирландските имена и обичаи сред английските заселници. Важни първични извори са *Select Charters and other Illustrations of English Constitutional History*, съставени от Уилям Стъбс, и *Calendar of the justiciary rolls*, които показват как обичайното право е избирателно предоставяно, а често и изрично отказвано на ирландците. Проследяването на връзката между правото и етническите процеси в Унгария е улеснено от наличието на няколко ключови изворови масива като *Decreta Regni Mediaevalis Hungariae. The Laws of the Medieval Kingdom of Hungary*, в които са поместени декретите от времето на Арпадите и Анжуйците. Подробният разказ и архивен синтез в многотомния труд *A jászkunok története* на Ищван Гярфаш предоставя подробен правно-исторически разказ за това как степните народи, като яси и кумани, са постепенно включени в правната система. В допълнение към това *Monumenta Hungariae Judaica. Tomus I. 1092-1539*, съставена от Арминий Фрис, предоставя първична документация за еврейското правно присъствие, включително кралски привилегии, съдебни дела и църковни жалби. Мюсюлманите в

Унгария се появяват по-рядко в правните корпуси, но записите в *Decreta Regni* и *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia* на Августин Тейнер разкриват информация за правното им третиране. *Rerum Hungaricarum Monumenta Arpadiana anno MDCCCXLIX* на Стефан Ладислав Ендлихер дава допълнителни сведения за това как правният дискурс в кралските харти се позовава на религията и етническата принадлежност, за да очертае границите между унгарците и етнорелигиозните „други“.

II. СТРУКТУРА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Структура на дисертационния труд

Дисертационният труд съдържа въведение, изложение и заключение. Въведението представя фокуса, целите, основната теза и обхвата на изследването, заедно с методите на дисертационния труд. Също така е включен и преглед на използваните извори и литература.

Изложението е разделено на четири основни глави – Глава I. Теоретични подходи към концепцията за етническа и религиозна идентичност, Глава II. Кралство Кастилия, Глава III. Лордство Ирландия, Глава IV. Кралство Унгария. Всяка от тях има изградена вътрешна йерархична структура от тематични единици и обобщение. С оглед предмета и целите на изследването в главите, посветени на Кастилия, Ирландия и Унгария е въведено и условно вътрешно периодизиране при тяхното самостоятелно изследване:

- ❖ Изследването на иберийската монархия е поставено в хронологическите граници между сражението при Лас Навас де Толоса от 1212 г. и прокарването на т.нар. Айлонски закони през 1412 г. Като разделителна линия между двата обособени периода в тези времеви рамки служи началото на управлението на крал Алфонсо XI през 1312 г. и извършената от него правна унификация, които слагат край на преследваната до този момент политика на *convivencia* и *coexistencia* спрямо етно-религиозните общности и поставят началото на период на погроми, покръствания, гонения и цялостна криза на идентичността.
- ❖ Анализирването на Лордство Ирландия е поставено в хронологичните рамки между загубата на англо-анжуйските владения в Нормандия през 1204 г. и препотвърждаването на т.нар. Килкенски статuti през 1402 г. Тясната обвързаност на ирландските земи с английската корона обуславя и прякото ангажиране с процесите протичащи в самото английско кралство. Двата обособени периода са условно разделени от началото на управлението на крал Едуард II през 1307 г., което бележи прехода от успеха на английския колониален проект в Ирландия към етап на кризи, конфликти и дезинтеграция в *communitas Hibernie*.
- ❖ Проучването на унгарската държава е хронологически изолирано между коронацията на крал Андраш II през 1205 г. и смъртта на кралица Мария Анжуйска през 1395 г. За вододел между двата разграничени периода в третирането на етно-религиозните общности служи династическата промяна след смъртта на крал Андраш III през 1301 г., която трасира пътя към овладяването на унгарския престол от Анжуйците през 1308 г.

Съдържание на дисертационния труд

Първа глава е посветена на теоретичните подходи към концепцията за етническа и религиозна идентичност. На първо място е отделено внимание на концептуализацията на етническата и религиозна идентичност, като е отчетено, че един от проблемните аспекти в изследването на етничността засяга дефинирането на самия термин. Като причина за това е посочено не само противопоставянето между обективна (етична) и субективна (емична) гледни точки при нейното дефиниране, но и липсата на интегративен подход, отчитащ спецификата на етничността като многоизмерен феномен. Успоредно с това е изследвана и концепцията за „идентичност“ като обяснителен инструмент за изследване на разнородни проблеми свързани с етническата и религиозна идентичност. Акцентирано е, че взаимовръзката между трите концепции се концентрира върху необходимостта от комуникация и взаимодействие между индивида, групата, към която той принадлежи, и дадена външна група по линия на дихотомията „Аз“ и „Другите“. Заедно с това е разгледана концептуалната връзка между „етнос“ и „раса“, „етничност“ и „националност“, като са съпоставени различните гледни точки за взаимосвързаността помежду им на редица изследователи като Берге, Ериксен, Хан, Сноудън, Бартлет, Андерсън, Гелнър, Хобсбом, Смит, Гат и др. С оглед целите на изследването като най-подходящ, обективен и коректен е посочен терминът „етничност“, като е посочено, че му вместо „нация“ или „раса“ съдейства за по нюансираното проучване на човешката идентичност и вземането предвид на сложната взаимосвързаност между култура, история и социална динамика. В подкрепа на този избор за изведени и няколко други аргументи:

- за разлика от строго определените рамки, свързани с расата и нацията, тя приема, че индивидите могат да притежават многоизмерна етническа принадлежност, която може да се променя с времето;
- етничността акцентира преди всичко върху културните и социалните аспекти на идентичността, отколкото върху биологичните или генетичните фактори;
- етничността признава ключовата роля на споделените традиции, език и история в дефинирането на етническите групи, като отчита още ролята на властовата динамика и историческия контекст, които оформят преживяванията на различните етнически групи;
- терминът „етничност“ оспорва есенциалистката представа, която възприема за водещи фиксирани и неизменими характеристики, базирани на раса и националност;

На второ място, в първа глава е обърнато внимание на класическата социологическа теория; теоретичният модел на Барт и парадигмите на примордиализма, конструктивизма и инструментализма. В полето на класическата социологическа теория са подложени на анализ наблюденията на Вебер, Зимел и Дюркем, като са открити техните приноси: 1) Дюркем разглежда етничността като механизъм за поддържане на социалната солидарност, която функционира благодарение на съществуването на колективно съзнание, чувства и идеи; 2) Зимел дефинира етничността като форма на общност и средство за социална диференциация, акцентирайки върху социалното взаимодействие като ключово за изграждането на етническото групово единство; 3) теорията на Вебер разглежда

етничността като форма на общност и средство за социална диференциация, като в същото време изследва връзката между културните различия и етническата принадлежност, отчитайки и важната роля на етничността в оформянето на социалните структури и властовите отношения. Направена е препратка към влиянието на тези основополагащи съждения върху теоретичния модел на Фредерик Барт, който измества фокуса от изучаването на културното съдържание на етническите различия към изследването на границите и социалното взаимодействие. Следва критичен прочит и оценка на подходите на примордиализма, конструктивизма и инструментализма, като са изведени няколко пропуски и минуси в трите парадигми:

- те се фокусират само върху един обяснителен фактор или измерение на етничността, което пренебрегва другите релевантни аспекти;
- ограничаването на човешкото поведение до проста биология, социален конструкт или обикновен прагматизъм, пренебрегва възможността на човешкия капацитет да оперира на символично ниво, отхвърляйки важността на културата;
- трите подхода negliжират реципрочната връзка между индивидуалния избор и обществените структури, без да вземат под внимание по-широкия социален контекст и ролята на междусоциалните системи;

Критичната оценка на подходите и направеният извод от нуждата от обективен и балансиран подход, който да запълни пропуските в тях, очертава и насоката към запознаване с три допълнителни теоретични постановки, които имат отношение към изследването на етническия феномен – т.нар. „теория на практиката“ (*theory of practice*), символичният интеракционизъм и „теорията за световните системи“ (*world-systems theory*). Съгласно „теорията на практиката“, разработена от Бурдийо, етническите категории се продуцират, репродуцират и трансформират посредством системна комуникация на културните различия спрямо културните практики на „етническите други“. Символичният интеракционизъм е представен чрез тезата на Мийд, който застъпва виждането, че човешките същества предават своята култура посредством символи, както и че социалния живот се демонстрира от действието. Отчетено е и идейното наследство на Блумър и Дженкинс, които акцентират върху променливата природа етничността, която зависи от социалното взаимодействие и не е фиксирана, отчитайки също важността и като културен феномен, основан на споделени значения. „Теорията за световните системи“ е представена чрез приносите на Валерщайн, Чейс-Дън и Хал, които обръщат внимание на процесите в световните системи, а именно присъединяване, експанзия, формиране на граници и държавно строителство, които играят ключова роля при етническата промяна и етногенезиса. Постановките им очертават рамката за изучаване на етничността и съпътстващите процеси на създаване, трансформиране и унищожаване на етническите групи, отчитайки важността на системите на взаимодействия. Ключовият принос на теорията на практиката и на символичният интеракционизъм е в обосноваването на важността на символичните значения и интерпретации, които са пряко обвързани с етническите ритуали и практики. Теорията за „световните системи“, от своя страна, поставя акцент върху взаимосвързаността и взаимозависимостта между различните общества и региони, като обръща внимание и на това как глобалните процеси оказват влияние върху етническите идентичности.

Отделно място в първа глава заема и приносът на медиевистиката по отношение на изследването на етническият феномен. В дискусиите за етничността през Средните векове са очертани два основни дебата – за средновековния „етногенезис“ на варварските племена и за връзката между етничността и границите. Дебатът за средновековният етногенезис се организира около въпроса за същността на средновековната етничност, като ключовия спор засяга преди всичко въпроса за наличието на културен континуитет. Докато Виенската школа налага визията за етничността като своеобразен „ситуационен конструкт“, зависещ от културния, социален и политически контекст, представителите на школата „Торонто“ възприемат социобиологичния модел, според който социалните групи са податливи и приспособими, и че не могат да се трансформират по собствена воля. В разбиранията на Венкус, Волфрам, Гиъри и Пол ключово място заема наличието на т. нар. *Traditionskern* („ядро на традицията“ – корпус от унаследими традиции и обичаи), необходимо за просъществуването на етносите. Мъри, Жилет и Хедър, от друга страна, отхвърлят това съждение и настояват, че средновековните народи се променят изцяло с времето, което напълно обезсмисля идеята за културен континуитет. По отношение на границите и граничните общества като теоретичен проблем е обърнато внимание на факта, че европейската и северноамериканската традиция в изследването им е обединена от виждането, че границата трудно може да бъде подложена на проста категоризация. Проследени са основните дефиниции за границата, като са отчетени общите теми, свързани с разграничението, колонизацията, заселването и културното взаимодействие. Извън традиционните разбираня за границата са изведени и концептуалните виждания за границата на Стандън, Гудман, Бартлет, Курта, Пол, Гьотц, Ууд и Харисън.

Способността на етничността да се свързва с други социални системи обуславя и обръщането на внимание на връзката между правото и етническите идентичности. Разглеждането на правото като процес и като неразривна част от социалната практика отчита ключовата му роля като фактор във формирането и съхраняването на етничността. Тази взаимосвързаност разкрива и многобройни допирни точки между правото и етническите процеси: 1) разкрива представителството на дадени етнически групи в правната система, признавайки съществуването на дадени етнически идентичности; 2) представлява инструмент за поддържане на бариери между отделните общности, ангажирайки се със създаването, контролирането и поддържането на етническите и конфесионалните граници; 3) служи за прокарването на определени интереси и промотирането на дадени етнически идентичности; 4) може да бъде използвано за асимилирането на дадена етническа група към определена доминираща култура. Връзката между правото и етничността е пряко обвързана и със социалния ред в предмодерните общества с характерните за него елементи на йерархичност и маргиналност. Достигнат е изводът, че средновековното общество може да се характеризира като йерархия от автономни и полуавтономни религиозни общности, в което е налице и елемент на маргиналност. Посредством проследяването на връзката между етничността, маргиналността и йерархията могат да бъдат проследени и ключови процеси и явления в средновековните общества, сред които социалната маргинализация и властовата динамика между отделните етнически и религиозни идентичности. В средновековен контекст, малцинственият статут по своята същност отразява определено състояние, което няма траен

характер и зависи от дадени обстоятелства. Що се отнася до въпроса за интеграцията, независимо от това дали тя служи за обозначение на процес или състояние, от водещо значение е нейният социално-антропологичен компонент, изразяващ се в целенасочено ограничаване и премахване на културната, религиозната и социалната другост. Съществено място в първа глава заема и въпросът за етническата дихотомия „аз“ и „другите“ като съществен компонент на етническата идентичност. Обърнато е внимание на употребата на термините *ethnos*, *gens*, *populus* и *natio*, които не само разкриват начините, по които средновековните хора се самоидентифицират, но и признават съществуването на други индивиди и групи, които ги отличават от тях самите. Валидно за всяка една ситуация обаче е наличието на разделение между индивидите и групите, както и присъствието на „другостта“ като аналитична категория. Оттук можем да заключим, че човешкото „Аз“, както днес, така и през Средновековието, стъпва върху позоваването на „Другите“.

Не на последно място, в първа глава е поместено и изработването на интегриран подход, който да обедини отделните изследователски подходи. С оглед на целите на изследването общата му структура се състои от два основни компонента. Първият засяга комбинирането на визията за етничността като многоизмерен феномен с допълващите теория на практиката, символичен интеракционизъм, теория за световните системи и теория за границата. Връзката между тях създава необходимата рамка както за изследването на концепцията за етничност и нейното приложение в средновековен контекст, така и проучването на това по какъв начин се идентифицират средновековните западни общества в етнически и религиозен контекст. Вторият компонент стъпва върху вече обединените теоретични постановки, но добавя правото и правните системи като концептуален елемент, така че да бъде създадена база за проучването на връзката между етническите процеси и правото, от една страна, и цялостното проявление на етническата и религиозна идентичности в контекста на късносредновековната правна система, от друга. Съществено място и в двата отделни компонента заема и дихотомията „нас“ и „другите“.

Като основни **изводи** от първа глава могат да бъдат изведени следните твърдения съобразно предмета и целите на дисертационния труд:

- ❖ Един от проблемните аспекти в изследването на етничността е пряко обвързан с трудностите при дефинирането му. Причина за това е не само сблъсъкът между обективната (етична) и субективната (емична) гледна точка при нейното дефиниране, но и липсата на интегриран подход, отчитащ спецификата на етничността като многоизмерен феномен.
- ❖ Взаимовръзката между трите концепции (етничност, религия и идентичност) се концентрира върху необходимостта от комуникация и взаимодействие между индивида, групата, към която той принадлежи, и дадена външна група по линия на дихотомията „Аз“ и „Другите“.
- ❖ Вместо „нация“ или „раса“, терминът „етничност“ е най-обективен и коректен, тъй като съдейства за по нюансираното проучване на човешката идентичност и вземането предвид на сложната взаимосвързаност между култура, история и социална динамика.

- ❖ Етничността е социална, индивидуална и колективна идентичност, но също така и форма на социално взаимоотношение и релационна категория.
- ❖ Етническите и религиозни идентичности придобиват устойчив характер при наличието на комуникация между колективното идентифициране на групата и външните идентификации. Те не са резултат от живот в изолация, а съществуват на база социално взаимодействие през границите, които са променливи, което от своя страна обуславя същността на етноса като ситуационен и субективен, а не фиксиран феномен. Миналите култури не съществуват в изолация – контактите, директни и индиректни, афектират групите, които са част от по-големи мрежи.
- ❖ Освен средство за социално разграничение, етническата и религиозна идентичност е и средство за правна диференциация. Взаимовръзката между нея и правото се проявява в следните направления: 1) разкриване на представителството на дадени етнически групи в правната система, признавайки съществуването на дадени етнически идентичности; 2) правото като инструмент за поддържане на бариери между отделните общности, ангажирайки се със създаването, контролирането и поддържането на етническите и професионалните граници; 3) употреба на правото, както за прокарването на определени интереси и промотирането на дадени етнически идентичност, така и за асимилирането на дадена етническа група към определена доминираща култура.
- ❖ Културните белези като език, обичаи, традиции и белези са част от т.нар. *habitus* на всеки индивид, в който той израства и се социализира със своята етническа общност. Успоредно с това е налице идентификация с други хора със сходни практики, което създава разделение между „нас“ и „другите“. Налице и функционирането на „реторика на различието“, която противопоставя уникалността на вътрешната група на негативния образ на външната група.
- ❖ Границите не представляват бариери, а канали за културен диалог, комуникация и обмяна. Тя може да действа като контактна зона, където различните етноси влизат в контакт и предоговарят своите идентичности, което от своя страна има за резултат формирането на хибридни и транскултурни идентичности.
- ❖ Налице е взаимосвързаност между етническите и религиозни идентичности и йерархията в предмодерните общества. Етничността може да бъде фактор в определянето на социалния статут и властта в дадено общество. Определени етнически групи може да се наложат като доминиращи в социалния ред, докато други да бъдат маргинализирани. Етническите групи с по-голям социален и културен капитал са реално онези, които направляват социалните йерархии.
- ❖ Етничността е историческо явление, което съществува в сферата на социалната практика.

Втора глава е посветена на Кралство Кастилия. Мястото на етнорелигиозните общности в кастилската правна система и отношението на централната власт спрямо тях е разгледано в рамките на два обособени подпериода, които носят своите специфики. Първият период обхваща времето от сражението при Лас Навас де Толоса през 1212 г. до началото на управлението на крал Алфонсо XI през 1312 г. В началото на главата е направен критичен прочит и оценка на терминът „*convivencia*“, наложен от испанският филолог и историк

Америко Кастро, като е отчетена многопосочната критика срещу неговата концепция и появата на сходни категории като *coexistencia*. Отчитайки приносите на Алборнос, Ниренберг, Гампел, Глик и Толан е видимо, че контактите между християни, евреи и мюсюлмани не могат да бъдат поставени единствено в рамката на мирно съвместно съжителство или съществуване, а трябва да бъдат отчетени и редица обективни прояви на толерантност, нетолерантност и насилие помежду им. Отчетливите разлики в етническите, културните и религиозните атрибути на отделните идентичности и групи създават необходимите условия за проявата на „реторика на другостта“ и утвърждаване на реторични дихотомии, очертани от Тюркчелик и Деланти, които са съществен компонент в контактите между християни, евреи и мюсюлмани. Също така е отчетена ролята на границата като стратегически инструмент в политиката на кастилските монарси по отношение на етнорелигиозните общности. В продукт на тази политика се превръща практиката за раздаване на т.нар. *fueros* и оформянето на паралелни структури на управление за мюсюлманите и евреите. *Fueros* гарантират правата и задълженията на отделните етнорелигиозни общности, очертават елементите на техния автономен статут и определят вътрешната им структура. Като част от целта за осигуряване на единството на пограничното пространство короната гарантира на мюсюлманите и евреите специфичен социален и правен статута, т.нар. *aljama*, осигурявайки им собствени административни и фискални институции, както и съдебен апарат. В резултат на това мюсюлманите и евреите формират паралелно и симбиозно общество, радващо се на относителна функционална стабилност. Отчетен е също и приносът на крал Фернандо III (1217–1252), свързан с прокарването на Толедското *fuego* от 1222 г. и кодификацията на местното право чрез *Fuego Juzgo* от 1241 г., който финализира процеса на поетапно урегулиране на отношенията между християни, евреи и мюсюлмани. Като важен аспект от оформянето на кастилската правна система се проявява реформената програма на крал Алфонсо X (1252–1284), която води до кодификацията на кастилските закони в *El Espéculo*, *Fuego Real* и *Siete Partidas* и проявата на ясно оформена кастилска идентичност, която функционира и съществува в контакт с „другите“. В края на разглеждания период е отчетен и преломът в политиката спрямо етнорелигиозните общности, осъществен при управлението на крал Санчо IV (1284–1295) и неговия приемник крал Фернандо IV (1295–1312). Обърнато е внимание на факта, че Кортесите започват да играят все по важна роля в държавните дела, откъдето нараства и значимостта на техните решения спрямо организацията на отделните етнорелигиозни общности. Постановленията, прокарани на кортесите в Паленсия (1286 г.) и Валядолид (1293 и 1312 г.) очертават линия на по-тясно намеса във вътрешните дела на отделните общности, което обуславя и поставянето на горната граница на разглеждания период именно тук.

Вторият период, разгледан в главата, обхваща времето от началото на управлението на крал Алфонсо XI през 1312 г. до прокарването на т.нар. Айлонски закони от 1412 г. Като отправна точка за началото на този период служи осъществената правна унификация в рамките на кастилската правна система. Промяната в отношението спрямо етнорелигиозните общности е резултат не само от преформулирането на правния дискурс, но и от все по-често артикулирания „дискурс на изключване“ в Латинския Запад. Част от него е именно широкият набор от мерки и ограничения, свързани с въвеждането на

отличителни знаци в облеклото, забраната за носене на християнски имена, орязване на съдебните прерогативи и цялостно предефиниране на икономическите отношения. Приемственост в тази политика е отчетена и при управлението на крал Педро I (1350–1369), с чието име се свързва прокарването на серия от мерки, които изолират евреите и мюсюлманите и предефинират тяхното място в кастилското християнско общество. Властването му създава предпоставки за изостряне на етническото и религиозното напрежение, което се проявява далеч по отявлено при управлението на първите двама представители на династията Трастамара – Енрике II (1369–1379) и Хуан I (1379–1390). Със серия от законови постановления те изменят водената до този момент линия на поведение, очертавайки аспектите на една нова политика на социален контрол и цялостно ограничаване на контактите между отделните етнорелигиозни групи. В рамките само на две десетилетия от Кортесите в Бургос през 1367 г. до решенията на Кортесите в Бривиекса през 1387 г. етническите и религиозните „други“ постепенно губят притежаваните до този момент ползи от маргиналната си позиция. Инициативите на централната власт за изграждането на хомогенно кастилско християнско общество намират отражение в ордонансите за регламентиране на социалното взаимодействие в ежедневието, забраната за носене на християнски имена и ограниченията в правната автономия, и постепенно предефинират ролята и мястото на еврейските и мюсюлманските общности. Специално място в края на подпериода и главата е отделено на проявите на кризата на идентичността в кастилското общество. Проявите ѝ са обвързани с тенденцията към създаване на културна еднородност очертава все по-ясно навлизането на елементите на дискриминация, изолация, изключване и криза в характера на отношенията между християните, евреите и мюсюлманите. По своята същност тази криза оказва влияние и върху правната система, която е подложена на изменение с прокарването на т. нар. Айлонски закони от 1412 г. Значимостта на този правен акт се изразява в разрушаването на дълго поддържаните устои, около които се организират и функционират еврейските и мюсюлманските етнорелигиозни общности. Социалната и пространствената сегрегация, заедно със законовото санкциониране на отличителните етнически маркери и унищожаването на правната самостоятелност, окончателно изменят статута на евреите и мюсюлманите в християнското кастилско общество. Причината това събитие да служи за горна граница в изследването на кастилския случай е свързана с факта, че е поставено началото на етнорелигиозен антагонизъм в мащаби непознати до този момент, което от своя страна слага край на *convivencia/coexistencia* в отношенията между отделните етнорелигиозни групи.

Като основни **изводи** от втора глава могат да бъдат изведени следните твърдения в унисон с предмета и целите на дисертационния труд:

- ❖ Независимо от това дали концепцията за „съжителство“ може да бъде заменена с аналитична категория като *coexistencia*, значим елемент във взаимоотношенията между етнорелигиозните групи е наличието на комуникация и социално взаимодействие през границата. Тя има определяща стойност за поддържането на относително висока степен на религиозно, културно, езиково и етническо разнообразие и е пряко обвързана с развитието на кастилската държава и политиката на нейните монарси спрямо етнорелигиозните общности.

- ❖ Периодът от сражението при Лас Навас де Толоса през 1212 г. до смъртта на Фернандо IV през 1312 г. условно може да бъде определен като време на относително мирно съжителство между отделните етнорелигиозни общности.
- ❖ Трите правни корпуса *El Espéculo*, *Fuero Real* и *Siete Partidas* регламентират мястото на етнорелигиозните общности, гарантирайки техните права, привилегии и задължения като субект с правна автономия. По този начин, освен че признават наличието на отличителна еврейска и мюсюлманска етнорелигиозна идентичност, те утвърждават дихотомията на различието и отчитат пропускливия и променлив характер на границите между отделните групи.
- ❖ Кастилските монарси превръщат границата в стратегически инструмент, като в контекста на нейното разширение короната изгражда паралелни структури на управление за евреите и мюсюлманите. Тяхната структура и функционалност са регламентирани и утвърдени посредством предоставянето на т.нар. *fuero*, което се превръща в правно средство за контрол, регулация и предоговаряне на взаимодействията между различните етнически и религиозни групи на границата. Изградените *aljamas* като организационни ядра на евреите и мюсюлманите оформят специфичен *habitus*, в рамките на който посредством предоставените права и задължения двете групи получават признание от страна на централната власт.
- ❖ В съдържанието на *Siete Partidas* се появяват етнически категории като „кастилски език“ и *patria*, налице е препотвърждаването на отличителния статут на евреите и мюсюлманите. Кастилската правна система се проявява като средство за маргинализацията и дискриминацията на дадени групи, както и за поддържането на съществуващата йерархия в кастилското общество, базирана на етничността и религията.
- ❖ Едновековният период от идването на власт на Алфонсо XI през 1312 г. до издаването на Айлонските закони през 1412 г. се характеризира като време на реконфигуриране и предефиниране на следваната до този момент политика на централната власт спрямо етнорелигиозните групи. Това изменение е пряко отразено и в правната система – от първата половина на XIV в. кастилската правна система започва все по отчетливо да се превръща в инструмент за контрол, регулация и предоговаряне на взаимодействието между етнорелигиозните групи, засилвайки чувството на различност между кастилците и „другите“.
- ❖ При управлението на Педро I, Енрике II и Хуан I централната власт започва да артикулира своеобразен „дискурс на изключване“. *Ordenamiento de Alcalá* от 1348 г., законовите санкции за отделянето на етнорелигиозните квартали, приети на Кортесите в Бургос от 1367 г., наравно с бариерите пред социалното взаимодействие, издигнати с постановленията на Кортесите в Торо от 1371 г. и Кортесите в Сория през 1380 г., водят до изменение на придобитите в процеса на социализация вътрешни нагласи и културни възприятия на отделните етнорелигиозни групи.
- ❖ Еврейският погром от 1391 г. и ордонансите, прокарани на Кортесите във Валядолид от 1415 г., разрушават устоите на поддържания *modus vivendi*. Те

слагат край на дълго следваната линия от страна на короната в поддържането на относително ниво на интеграция на евреите и мюсюлманите в кастилското общество, заменяйки я с въвеждането на все по рестриктивни мерки с цел тяхното дискриминиране, изолиране и изключване.

- ❖ Айлонските закони от 1412 г. разрушават съществуващата до този момент йерархия, базирана на етничността и религията, ограничавайки правата и правната защита за малцинствените групи в рамките на правната система. Постановките за пространствена и социална сегрегация, ограничаване на социалната мобилност и икономическите инициатива, и регламентиране на външните етнически белези, нанасят сериозен удар върху статута на отделните етнорелигиозни общности, слагат край на вековния правен плурализъм. Те отбелязват окончателният крах в дълго поддържаната *convivencia/coexistencia*.

Трета глава е посветена на изследването на Лордство Ирландия като арена на етническо противопоставяне между англичаните и ирландците, в което важна роля изиграва и английската правна система. По модела на Кастилия, ирландският случай е представен чрез разделянето му на два подпериода, които също притежават свои отличителни характеристики. Първият период се позиционира хронологически между загубата на англо-анжуйските владения в Нормандия през 1204 г. и края на управлението на крал Едуард I през 1307 г., и може да бъде окачествен като времето, в което английският колониален проект в Ирландия бележи успех. Като отправна точка служи управлението на крал Джон (1199–1216), по чието време са изградени основните структурни белези и базисни управленчески институции на *Communitas Hibernie*. Именно в този начален етап се проявяват „реториката на различието“ и етническата дихотомия „аз“ и „другите“, явявайки се продукт на постепенното налагане на английския модел на управление в ирландска среда, очертават основните вектори на развитие в отношението между двете общности. Акцентирано е върху факта, че налагането на английската правна система и превръщането на обичайното право в деноминатор за етничност с хартата от 1210 г. водят до оформянето на трайно етническо разделение. Освен в правната сфера, сблъсък между англичаните и ирландците е регистриран и по отношение на църквата, която се превръща в арена на етнически конфликт и стълкновение, което се проявява най-ясно при т.нар. „конспирация от Мелифонг“ (1216–1231). Окончателното налагане на английският правен модел в колонията и тенденциозните опити за ограничаването на достъпа на ирландците до администрацията са сред онези предпоставки, които водят до постепенното нарушаване на първоначално установения *modus vivendi*. Неговият крах се свързва с управлението на Едуард I (1272–1307), откъдето и мотивът за избирането му за горна граница на първия период. Сред причините за засилването на противоречията са: 1) движението на кашелския архиепископ Дейвид МакКаруел и в целесъобразната практика за предоставянето на английско право на ирландци; 2) англицизацията на църковните диоцези; 3) превръщането на родното място в нормативен критерий за английска етничност и във важен правен аргумент при регламентирането на отношенията между ирландците и англичаните в рамките на съдебната система; 4) въвеждането на правни регулации, целящи съхраняването на етническата идентичност на заселилите се в Ирландия англичани, които задвижват механизмите на етническо и правно изключване.

Тези тенденции обуславят и оформянето на втори период, който обхваща времето от края на управлението на Едуард I до препотвърждаването на т.нар. Килкенски статuti през 1402 г. Изострянето на възприятието за различност и краят на поддържания до този момент *modus vivendi* позволяват той да бъде характеризиран като време на кризи, конфликти и дезинтеграция. Първите белези на дестабилизация се проявяват при недалновидното управление на крал Едуард II (1307–1327), които бележи и засилване на етническата дихотомия чрез появата на определения като *merus hibernicus* и „земя на мира“. В същото време напредналият процес на размиване на етническите граници в резултат от ежедневните контакти между тях бележат появата и на групата на т.нар. „англичани, родени в Ирландия“ или *medie nationis*, упоменати за първи път в Ремонстрацията до папа Йоан XXII от 1317 г. Като важно събитие се проявява и кампанията на Едуард Брус от 1315–1318 г., в чийто контекст се подсилва засиленото етническо чувство сред ирландците и убеждението за тяхната различност от англичаните. Ирландците, окончателно дефинирани като етническият „друг“ и невписващи се в представата за това какво е да бъдеш част от *la nacioun des Engleis*, са допълнително маргинализирани. Тази верига от събития води до окончателното разделяне на *Communitas Hibernie* по етнически линии към средата на XIV в., като важно място в този процес заемат призивите на Контраремонстрацията от 1328 г. и кризата от 1341–1342 г. Това е времето, в което отличителната англо-ирландска етническа идентичност придобива и политически измерения – *Les Engleis Néés en Irlande* – с което на преден план излизат опасенията от засиления процес на етническо смесване и загуба на специфично английската етническа идентичност, дълго поддържана от английската корона в колонията. С оглед на това, важно място в изложението е отделено на т.нар. Килкенски статuti от 1366 г., чиято цел е да изкоренят социалната, културната и политическата „изроденост“ (или т. нар. *gaelicization*) на англо-ирландската общност, особено сред онези живеещи на границата на действителната английска власт. Като мотиви за тяхното съставяне могат да бъдат посочени отвращението от „смесването“ и концепцията за хомогенност като форма на чистота. В крайна сметка статутите не са приложени напълно, поради което те самите маркират и провалът на завоеванието в етнически аспект. За логически завършек на втория период служи управлението на Ричард II (1377–1399), с чието име се свързва и единственият, макар и неуспешен, опит за обединяване на двете общности в разнородната по своя етнически състав колония. Той се свързва с т.нар. *De Instrumentis Tangentibus Hiberniam*, чрез който монархът правно предефинира кралското поведение спрямо ирландските си поданици по отношение на суверенитета, правейки опит да обедини двете общности, въпреки техните ясно утвърдени и яростно защитавани етнически идентичности. В този контекст се развива и практика за раздаването на писма за денизацията, поставяща пред чужденците и етническият друг възможността „да станат англичани“ или да бъдат прогонени. Ирландският етнически елемент е интегриран в английските институции в колонията и получават достъп до права и привилегии, асоциирани с правната английска етничност. Този успех обаче се оказва краткотраен и през 1402 г. Килкенските статuti са препотвърдени, а английската пространствена идентичност се свива до т. нар. *Inglishe Pale*, като това служи за поставянето на горната граница в изследването на ирландския случай именно тук.

Като основни **изводи** от трета глава могат да бъдат изведени следните твърдения в съответствие с предмета и целите на дисертационния труд:

- ❖ Периодът от загубата на английските владения в Нормандия през 1204 г. до смъртта на крал Едуард I през 1307 г. условно може да бъде определен като време, в което английският колониален проект в Ирландия постига значителен успех.
- ❖ В резултата на процесите на вътрешна самоидентификация сред англичаните и ирландците, още от самото начало *Communitas Hibernie* придобива характера на погранично общество. В резултата на процеса на социализация и влиянието на динамиките на междусоциалните системи е формиран специфичен *habitus*, в чийто рамки протичат процесите на конструиране, предоговаряне и правно регламентиране на английската и ирландската етническа идентичност.
- ❖ Още с хартата на крал Джон от 1210 г. етничността се налага като деноминатор за етничност, а самата английска правна система и кодекси са обвързани с етничността и са оформени от нея. При Едуард I (1272–1307) утвърденият правен модел в лордството се очертава като средство за контрол, регулация и предоговарянето на взаимодействието между двете етнически групи. Серия от правни документи, сред които *patent letters* и *justiciary rolls*, разкриват начините, по които етничността функционира на локално ниво и как английското право става неразривна част от отличителните белези на т.нар. *Englishness*.
- ❖ Ремонстрацията от 1317 г. бележи появата на хибридна идентичност на т.нар. „англичани, родени в Ирландия“ или *medie nacionis*, което съвпада и със стереотипизиране на ирландците като *gentes indomitas* и *gentes bestiales*. Към средата на XIV в. процеса на формиране на отличителна етническа идентичност сред „англичаните, родени в Ирландия“ (*Les Engleys Néés en Irlande*) достига до етап, в който могат да бъдат отчетени ѝ ключови елементи на диференцирана форма на английска политическа идентичност. Оформянето ѝ е пряк резултат от влиянието на динамиките на междусоциалните системи в колонията и готовността на английските властови структури да влезнат в диалог с нея. Немалка роля в тази насока изиграва и етническото и културно сцепление на англо-ирландските фамилии, които започват да проявяват примордиална привързаност към Ирландия, разглеждайки я като своя *patria*.
- ❖ Забраната за смесените бракове от 1351 г. и законовите санкции за повсеместно приложени на английското право от 1357 г. целят да утвърдят английската етническа идентичност и да съхранят етническата и културната хомогенност в Ирландия. Тази идея влиза в синхрон с дискурса на изключване с оглед напредващата „келтизация“ (*gaelicization*) на англо-ирландците.
- ❖ Хроничната слабост на кралската власт и серията от вътрешно- и външнополитически затруднения през XIV в. служат за определянето на периода 1307–1402 г. като време на засилено етническо противопоставяне и напрежение между двете етнически групи в *communitas Hibernie*. Препотвърждаването на Килкенските статuti през 1402 г. се явява кулминация на почти едновековния период на кризи, конфликти и дезинтеграция в лордство Ирландия.

- ❖ В контекста на кампанията на Едуард Брус от 1315–1318 г. английската и ирландската етническа идентичност придобиват устойчив характер и продължават да действат като средство за социално разграничение и правна диференциация. Появяват се и се налагат концепции като *merus hibernicus*, *la nacioun des Engleis*, *gentes Hibernie nationis*, *inimici* и „земята на мира“, които създават бариери пред интеграцията на двете групи.
- ❖ Килкенските статuti от 1366 г. се появяват в условията на засилена акултурация сред англо-ирландците и представляват отражение на желанието на метрополията да наложи етническа и културна хомогенност. Постановленията, третиращи различните аспекти на социалното взаимодействие между англичаните и ирландците, издигат социални бариери и засилват дихотомията между „нас“ и „другите“. Създаден е идентифицируем враг в лицето на етническият друг за да бъде спряна процеса на „келтизация“ и да бъде съхранена английската етническа идентичност на заселниците в колонията. Тъй като те не дават желаният резултат, те маркират и провала на завоеванието.
- ❖ Единственият опит за промяна в политиката и постигане на помирение между англичани и ирландци се свързва с управлението на Ричард II (1377–1399), при когото се появява визията за английска пространствена идентичност или географско пространство, което да бъде населено от хомогенна група. В този контекст чужденците за изправени пред възможността или да напуснат държавата, или да отговарят на определени критерии, т.е. да се превърнат в *denizens* чрез получаването на специални писма за да останат.
- ❖ Значимостта на *De Instrumentis Tangentibus Hiberniam*, прокаран от Едуард II в хода на кампанията му от 1394–1395 г. представлява първият и единствен по рода си опит за интегриране на ясно дефинирания ирландски етнически елемент в управленската структура, чийто „английски“ характер е яростно пазен още от времето на крал Джон. Инициативата пропада с препотвърждаването на Килкенските статuti през 1402 г., които ретроспективно утвърждават състоянието на постоянно етническо противопоставяне в отношението между двете етнически групи.

Четвърта глава е посветена на изследването на Кралство Унгария. По подобие на подобните два случая (*case-study*), изложението е разделено на два обособени подпериода, в които могат да бъдат отчетени специфични прояви на взаимовръзката между етническата и религиозна идентичност и правната система на кралството. Първият период обхваща времето от началото на управлението на крал Андраш II през 1205 г. до падането на династията на Арпадите през 1301 г. Значимостта на управлението на Андраш II (1205–1235) като начало на разглеждания период се обуславя окончателното оформяне на унгарската етническа и религиозна идентичност, която е принудена да предефинира отношението си спрямо етническият и религиозният „друг“. Към началото на XIII в., както евреите, така и мюсюлманите, намират своето място в структурата на йерархизираното християнско общество, разполагайки със собствени правни модели, около които се съхранява тяхната религиозна и етническа принадлежност. Засилването на папското влияние в Унгария, до голяма степен обусловено от периферния статут на кралството, налага

преформатиране на отношенията с нехристиянските малцинства. По този начин правните постановки, заложи в златните були от 1222 и 1231 г. и в „клетвата от Берг“ (1233 г.) са насочени към ограничаване на тяхното участие в администрацията, но в същото време, маркирайки евреите и мюсюлманите като видимо различни, налагат и ограничения върху социалното взаимодействие между тях и християните. С отчетливо по различен статут разполагат саксонците, чието присъствие в кралството е урегулирано с *Diploma Andreanum* от 1224 г. Отчитайки ползата от тях, чрез този правен документ централната власт им предоставя привилегиите да бъдат управлявани по „саксонския обичай“, с които те получават възможност да функционират като отделна етническа и религиозна група, разполагаща със собствена автономия. Интегрирането на трансилванските сакси е пряко обвързано и с развитието на Арпадската идеология за граница. Окончателното ѝ оформяне съвпада с управлението на крал Бела IV (1235–1270) и татаромонголско нашествие, в чийто контекст Унгария окончателно възприема ролята на „врата на християнския свят“ или *'hostium ad alias fidei catholices regiones'*. По този начин идеологията за границата се превръща в инструмент за създаване на стабилни етноконфесионални граници и съхраняване на унгарската идентичност. Важна стъпка в тази насока е и правното регламентиране на куманския статут при управлението на крал Ласло IV (1272–1290) чрез т.нар. Кумански закони (*Articuli Cumanorum*) през 1279 г. По своята същност те носят противоречиви ползи за куманският етнически елемент, тъй като едновременно те са обвързани с кралския двор, съхранявайки до известна степен своята етническа идентичност, но и са подложени на ускорена акултурация. Втората половина на XIII в. е свързана и с известно изменение на възгледа на кралската власт спрямо евреите. По силата на наложения с привилегиата от 1251 г. модел те са интегрирани в рамките на обществото на база политическата принадлежност, т.е. лоялността към кралската власт. През етап на правна интеграция преминава и общността на секеите, която се радва на отличителен правен статут концентриран в т.нар. *Terra Siculorum*. Институционализирането на тази тяхна територия съвпада и с оформянето на *Terra Saxonum* за саксонците, чиито права и привилегии са препотвърдени и с декретите на Андраш III от 1291 и 1292 г. По този начин през призмата на регламентирането на мястото на секеите и саксонците в унгарското общество, те съумяват да съхранят своята идентичност и да се консолидират като отделни етно-културни единици в рамките на унгарския *habitus*. Властването на последните Арпади се явява и своеобразна кулминация в очертаването на социално-правния статут на етнорелигиозните групи, с оглед на което династическата промяна от 1301 г. се приема за горна граница на първия период.

Наличието на известна промяна след падането на Арпадите налага обособяването на втори период, свързан с управлението на Анжуйската династия, при което могат да бъдат отчетени прояви, както на континуитет, така и на дисконтинуитет в политиката спрямо етнорелигиозните общности. Поради тази причина този период е хронологически изолиран между овладяването на престола от Анжуйците през 1308 г. и тяхното отстраняване през 1395 г. Политиката на новата анжуйска власт, най-ярко представена от Карл Роберт (1308–1342) и Лайош I Велики (1342–1382), спрямо секеите, саксонците и ясите е явен пример за наличието на приемственост в отношението спрямо етническия „друг“. Секеите и саксонците продължават да се радват на автономия в рамките на *Terra Siculorum* и *Terra*

Saxonum, структурирани около т. нар. „престоли“. Укрепването на техния етническо-правен статут в този период е свързан още с появата на общо събрание сред секеите и утвърждаването на търговските привилегии на саксонците в качеството им на *hospites*. Сходно е и развитието на т.нар. яси, които от 1323 г. също се сдобиват със своя вътрешна автономия и социално пространство, в което продължава консолидирането на тяхната етническа идентичност. Промяна може да бъде отчетена спрямо евреите и мюсюлманите. Първите са подложени на гонение през 1360 г., но им е позволено да се завърнат през 1364 г. с оглед процесите протичащи в кралството и нуждата от тях за кралската власт. Така през 1371 г. те се сдобиват с длъжността „съдия на всички евреи, живеещи в Унгария“ (*iudicis iudeorum nostrorum*), в резултат на което им е осигурено специално място в социално-икономическата структура на кралството и им е дадена възможност за съществуване като малцинство в доминиращото унгарско общество. За разлика от тях обаче мюсюлманите са маргинализирани, изолирани и асимилирани. Като причини за това могат да бъдат изведени няколко факта: 1) общността им е твърде малка и изолирана за да оцелее след монголското нашествие и кумулативния ефект на натиска на църквата; 2) те не запълват никаква уникална ниша в социо-икономическата и политическата среда на кралството, а се разглеждат като външни, излишни и аномални, т.е. условия, при които малко малцинствени общности могат да оцелеят; 3) за разлика от позицията им в останалите кралства в Латинския Запад, в Унгария те се разглеждат като имигранти, които нямат никакви исторически „права“ да съществуват като общност, поради което от рано им е оказан натиск да се покръстят и да приемат християнската вяра. Всички тези инициативи, предприети от Анжуйците обуславят и превръщането на Унгария в хомогенно кралство, като тази хомогенизация съвпада и с появата на османските турци. Това поставя началото на качествено нов период в отношенията между етнорелигиозния „друг“ и християнска Унгария, и служи като причина идването на власт на крал Сигизмунд Люксембургски да бъде избрано за горна граница в изследването на унгарския случай.

Като основни изводи от **четвърта** глава могат да бъдат изведени следните твърдения по отношение на предмета и целите на дисертационния труд:

- ❖ В периода 1205–1301 г. унгарските крале от Арпадската династия предприемат серия от мерки за очертаване на социално-правния статут на етнорелигиозните групи в своите владения. Пряк резултат от тази политика е разработването на специфични механизми и идеология, които да гарантират съхраняването на унгарската идентичност.
- ❖ Мюсюлманите и евреите в Унгария, подобно на положението им в останалите западни кралства, разполагат със свои стабилни общности, но междусоциалната динамика и активизирането на папската политика създават предпоставки за тяхното маргинализиране. Постановленията в златните були от 1222 и 1231 г., както и „клетвата от Берг“ от 1233 г., въвеждат редица ограничения и бележат началото на поетапен процес на ограничаване на правната протекция за малцинствените групи в рамките на унгарската правна система.
- ❖ Привличането и трайното установяване на германските заселници в качеството им на *hospites* още от втората половина на XII в., съчетана с позицията им на етнически „друг“ спрямо самовъзприятието на унгарците, трасира пътя към

- издаването на *Diploma Andreanum* през 1224 г. Тази кралска грамота е пряко обвързана със саксонската етническа идентичност и е оформена от нея, превръщайки се в крайъгълен камък за функционирането на тяхната общност в кралството.
- ❖ Трайното присъствие на източната граница с евразийския свят води до оформянето на идеология за границата като контактна зона, където различните етноси влизат в контакт и предоговарят своите идентичности. Наложена от крал Бела IV визия за Унгария като „врата на християнския свят“ допринася за конструирането на динамиката между „нас“ и „тях“, а в перспектива тази дихотомия спомага за укрепването на унгарската идентичност.
 - ❖ Границата се превръща в инструмент на монархическата власт и играе роля в определянето на мястото на етнорелигиозните общности. Куманите се сдобиват с колективен правен статут, стъпващ на т. нар. Кумански закони (1279 г.), които обаче изиграват ролята на катализатор за асимилирането им от унгарците. Саксонците и секеите се сдобиват със собствени територии, *Terra Saxonum* и *Terra Siculorum*, около които се организира функционирането на техните общности и се гарантира съхраняването на тяхната етно-културна специфика.
 - ❖ Овладяването на унгарския престол от страна на Анжуйската династия през 1308 г. поставя началото на качествено нов период за унгарската държава. Във властването на тази династия до 1395 г. могат да бъдат регистрирани прояви, както на приемственост с Арпадския модел, така и на скъсване на следваната до този момент линия на поведението спрямо етнорелигиозните „други“. Общите тенденции през цялото столетие обуславят поэтапното налагане на „дискурса на изключване“ като водещ по посока създаване на хомогенно християнско кралство.
 - ❖ Случаят със секеите, саксонците и ясите е ярък пример за възможността за интегрирането на етнорелигиозните групи в рамките на приемащото общество чрез метода на правната диференциация. Тясното вписване на *Terra Siculorum* и *Terra Saxonum*, конституирани около т.нар. „престоли“, в унгарския държавен организъм стимулират консолидирането на груповите им идентичности. Институционализирането на отличителния правен статут на ясите с привилегиите от 1323 г. и последващото му укрепване насърчава социалното им сепление и допринася за оформянето на т. нар. *Jászság* като запазено етническо пространство за тяхната общност.
 - ❖ Статутът и положението на евреите и мюсюлманите в унгарския *habitus* са прогресивно отслабени през XIV в. За разлика от Арпадския „модел“, при анжуйските крале се наблюдава известен разрыв и тенденция към ограничаване на правната протекция за тези малцинствени групи. Прогонването на евреите през 1360 г. и последващото им връщане през 1364 г. отразяват изострената етнорелигиозна дихотомизация между тях и унгарците. Мюсюлманското присъствие е прогресивно премахнато в резултат на навлезлите в крайна фаза процеси на акултурация и асимилация, продиктувани от религиозните различия между *Böszörmények* и унгарците.

В **заключителната част** са изложени основните изводи по темата за етническата и религиозна идентичност и нейното третиране в рамките на късносредновековната правна система. В съчетание с целите на дисертационния труд е направен обобщен анализ на отделните случаи чрез метода на паралелния и контрастно-ориентиран комбиниран тип сравнителна история. Приложението му е осъществено чрез използването на основната тема и съответните концепции като рамка за посочването на сходствата и различията между релевантните случаи. Доказването на паралелите и контрастите между случаите по отношение на общата приложимост на интегрирания подход служи като средство за достигане на по-дълбоки прозрения относно етническата и религиозна идентичност като комплексен исторически феномен с определящо значение за развитието на предмодерните общества. В изпълнение на поставените цели на дисертационния труд могат да бъдат изведени следните обобщения и **заключения**:

- ❖ Историческото развитие, през което Кастилия, Ирландия и Унгария преминава през XIII–XIV в. ясно показва значимостта на етничността като средство за поддържането на определена идентичността и създаването на чувство за принадлежност към дадена общност. Един от общите белези, характерен за трите държавни структури (Кастилия, Ирландия и Унгария), разположени в периферията на Латинския Запад, е мултикултурният характер на техните общества. Това обуславя и значимостта на етническата и религиозна идентичност като фактор в тяхното историческо развитие, в чиято основа стои индивидуалното ниво на идентификация с определен културно дефиниран колектив.
- ❖ Изследването на самоидентификацията на предмодерните средновековни общества, локализиращи в периферията на Латинския Запад, ясно разкрива същността на етничността като релационна концепция и многоизмерен феномен, чието проявление не може да бъде ограничено единствено до само един етап от историческото развитие. Примери в подкрепа на това могат да бъдат открити в правните извори, които отразяват присъщите за етничността процеси на вътрешна и външна идентификация, създаване и поддържане на етнически граници, акултурация и асимилация. Проследяването на връзката между етническите процеси и правото в контекста на късносредновековната правна система през XIII–XIV в. разкрива, че средновековната менталност, притежаваща вродената потребност на човешкия индивид да прави разграничение между „аз“ и „другите“, не е по-различна от съвременната. Всичко това служи за отхвърляне на мита за хомогенния характер на средновековните общества и е достатъчен аргумент в посока на съждението, че етнорелигиозната идентичност е водещ фактор в процесите на себerealизация и социализация далеч преди епохата на колониализма и възхода на националните държави в модерния период.
- ❖ Етнорелигиозните идентичности в Кастилия, Ирландия и Унгария не са резултат от живот в изолация, а съществуват на база социалното взаимодействие през границите. И в трите периферни държавни структури границата има основополагащо значение за процесите на етнорелигиозна идентификация и себerealизация. По своята същност тя служи като стратегически инструмент за централната власт и води до оформянето и на трите погранични общества като

- зони на взаимодействие, акултурация и асимилация между народи от съвсем различни култури.
- ❖ Правните системи в Кастилия, Ирландия и Унгария през XIII–XIV в. са до голяма степен оформена от етничността и допринася активно за конструирането на етническите и религиозни идентичности. Общото помежду им е ясно изразената им роля на средство за третиране, оформяне и регулиране на правата и задълженията на отделните етнически и религиозни групи. С оглед на това могат да бъдат отчетени две основни тенденции по отношение на етническата и религиозна идентичност в контекста на късносредновековната правна система: 1) предоставянето на правна защита на етническите „други“ и интегрирането им в рамките на приемащото общество, така че да се гарантира стабилността на съществуващата обществена йерархия; 2) използване на правото като средство за маргинализация, изграждане на социални бариери и подсилване на границите между отделните етнорелигиозни общности.
 - ❖ И в трите периферни държавни структури могат да бъдат разграничени два периода в третирането на етнорелигиозните „други“ в правно отношения. През XIII в. са налице редица примери за гарантиране и разширяване на тяхната правна протекция, докато през XIV се забелязва изменение в правния дискурс – спазването до този момент религиозно, етническо и правно разнообразие е заменено с идеята за хомогенизация, съчетана с присъщите и компоненти като „дискурс на изключване“ и „реторика на различието“.

III. АВТОСПРАВКА ЗА ПРИНОСИТЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Представя една непозната за българската историография тема и предлага исторически поглед върху съвременни проблеми. Запълва очевидна празнина в историографията, като се фокусира върху пресечните точки на правото, религията и етничността, които често се разглеждат поотделно.
2. Въвежда в научна употреба непознати за българската историография научни изследвания и първични извори, като осигурява нов прочит на юридически документи през призмата на формирането на идентичността. Това спомага за осигуряването на нови емпирични данни за вникване в същността на етническата и религиозна идентичност в късносредновековната правна култура, обогатявайки изворовата база за бъдещи изследвания.
3. Изготвя методологически иновативен анализ и използва интердисциплинарен подход, обединяващ теоретични постановки от сферата на социологията, антропологията, психологията, политологията и историята. Представя концептуален преглед, който ясно очертава приноса на отделните теории и начините, по които те се допълват взаимно в анализа.
4. Разработва двукомпонентен интегриран подход. Първият компонент обединява визията за етничността като многоизмерен феномен с допълващите теория на практиката, символичен интеракционизъм, теория за световните системи и теория за границата, а вторият добавя правото и правните системи като концептуален елемент. По този начин предлага интердисциплинарен метод, който може да се използва за изследването на взаимовръзката между етническата и религиозна идентичност и правото в други исторически периоди или географски контексти.
5. Използва изследователския подход известен като „*case study*“, който позволява на базата на няколко специално подбрани случая да се формулират обобщения и изводи, които да създадат една по-пълна представа за етническия феномен в предмодерните общества.
6. Направен е опит да се дадат отговори на продължаваща научна дискусия за това дали категории като етничност, националност и раса могат да бъдат приложение по отношение на средновековния период, или представляват предимно модерни конструкции, чието възникване може да бъде проследено назад едва до епохата на колониализма и възхода на националните държави през XVIII–XIX в. По този начин изследването предлага рамка, която зачита историческата специфика на средновековните идентичности, но в същото време признава ролята им на градивни частици или предшественици на съвременните концепции за етничност и националност.
7. Оспорва приложението на съвременните понятия за етничност, националност и раса към проучването на средновековните общества, като разглежда идентичността така, както е разбираана в специфичните културни, правни и социални рамки в Латинския Запад през XIII–XIV в. В същото време предоставя исторически поглед върху настоящите дискусии за правната дискриминация, статута на религиозните малцинства и процесите на етническа категоризация.

IV. ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. **Карагъзов, Тенчо.** Ad defensionem frontaire regni mei adversus mauros: ролята на границата в политиката на кастилските монарси през XII – XIII в. – В: Годишник на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ Център за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“, том: Пространствени и културни измерения (Материали от Кръгла маса с докторантски семинар, СУ „Св. Климент Охридски“, 30 – 31 март 2023 г.), бр. 103. София, 2023, с. 177–191.
2. **Карагъзов, Тенчо.** *modo et consuetudine Armenorum* – арменската етно-религиозна общност и привилегиите предоставени ѝ от полския крал Казимир III (1333-1370). – Терени, бр. 9, 2023, стр.: 5–18.
3. **Карагъзов, Тенчо.** Зараждане на концепцията за ирландска нация в контекста на англо-ирландските отношения (XIV–XV в.). – В: В дълбините на историята. София: Издателство „Изток-Запад“, 2025, с. 126–139.
4. **Карагъзов, Тенчо.** Проекции на ирландската и английската етническа идентичност в контекста на успеха на английския колониален проект в Ирландия в периода 1204–1272 г. – *Scripta Manent* Vol. II, 2024, стр.: 45–55.